

Милена АДАМОВИЋ*

РЕЛИГИЈСКИ ИДЕНТИТЕТ КРОЗ РОДНИ АСПЕКТ** (На примеру избеглица са Косова и Метохије)

Апстракт: Циљ рада је да објасни суштину и садржину наведеног идентитета, посматраног кроз призму родног аспекта, као и да покаже како се путем вере конструишу, оправдавају и репродукују родни односи на примеру избеглица са Косова и Метохије.

Кључне речи: род, религиозност, религијски идентитет, избеглице са Косова и Метохије.

Један од интегралних чинилаца друштва свакако је религија. Изградњу вредносних и моралних норми већина људских друштава повезује, поред осталог, с неким обликом религије, те са конструисањем одређеног религијског идентитета као дела колективног, друштвеног идентитета.

Какав однос треба да буде између религије и претежно атеизованог друштва је питање које се поставља пред свако савремено друштво. Има ли религија (црква) као духовна заједница *хоризонталну* политичку идеологију и може ли она и до које мере да се осврће и на горуће социјално-политичке теме, питања су око којих се воде бројне полемике. У тим полемикама се разматра однос друштва и верских заједница: да ли у савременим друштвима има клерикализма и у којој мери; колики је стварни утицај цркве (колико поседује економске и политичке моћи); да ли би већа пасивност цркве

* Истраживач-сарадник, Институт за српску културу – Приштина / Лепосавић, milena4music@yahoo.com

** Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (ев. бр. 178028), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

у друштвеним питањима значила и њену својеврсну гетоизацију у односу на друштвену реалност; може ли црква више помоћи широј заједници ако се социјално и културно више интегрише у друштво и како, у том контексту, на прави начин дефинисати односе државе и цркве?

Са секуларизацијом, која значи давање приоритета световним ствари-ма, цркве појачавају своје напоре у премошћавању разлика између духовног и световног. А то за њих као крајњи циљ има успостављање ефикасније одбране од појаве масовног атеизма. Цркве, наиме, настоје не да заустављају процес напуштања црквених и световних звања, него да га трансформишу у процес проширивања поља дејства духовних и црквених вредности, односно теже да световне вредности апсорбују и укомпонују у црквене, и то као опште – и црквене и друштвене вредности у исти мах.

Појам родног идентитета

Родни идентитет је социјални конструкт културно прописаних особина и облика понашања. Он се обликује кроз мрежу подстицаја различитих економских, социјалних и политичких снага. Као резултат ових утицаја настаје подела женских и мушких родних улога и карактерних особина. Оваква подела карактерише сва до сада позната друштва.

Родни идентитет се усваја кроз процес социјализације, који траје током читавог живота. Темељне поставке родних идентитета усвајају се кроз примарну (у оквиру породице) и секундарну (школску) социјализацију и даље се спецификују, крећу различитим путевима и развијају кроз тзв. социјализацију одраслих.

Род је друштвено (и културно) утемељена категорија која се заснива на полу и зато је она једним својим делом „задана“, али је променљиве нарави и зато је динамична и нестабилна. Из овога произилази да биолошки пол и друштвени род нису једно те исто:

„Род у српском језику не значи пол већ врсту, категорију, групу људи који су у сродству, док се термин пол користи када се ради о јасном друштвеном карактеру људске полности. *Мушко* и *женско* се односи на биолошке карактеристике, дакле на природне полне разлике док се *мушкосиј* и *женскосиј* односе на друштвено конструисане културно-симболичке разлике које се међају у складу са променама у друштву и култури. Дакле, род је појам који се користи како би се означиле оне културне и социјалне норме, правила и улоге које се приписују људима у зависности од биолошког пола. За разлику од пола, род је достигнути статус конструисан психолошким, културним и социјалним средствима.“¹

1 Л. Радуловић, *Пол, род и религија*, Српски генеалогски центар, Београд, 2009, 49–56.

Друштвена категорија рода тако обухвата полно утемељену категорију, али се она може дорадити понашањем и различитим улогама које друштво додељује својим припадницима.

Због вишеслојне природе родног идентитета, реконструисање родних улога пружа увид у широк спектар социјалних процеса, који утичу на очекивања и захтеве и имају удела у обликовању мушких и женских идентитета. Претпоставља се да форме родних идентитета нису никада случајне и да су највише повезане са социо-културним притисцима и околностима у којима жене и мушкарци живе.

Истраживачи и теоретичари рода приступају различито, понекад чак и опречно, конструкту хегемоних родних улога. Док једни инсистирају на његовој важности за процес социјализације, посебно оне родне, и одржавање социјалне стабилности, други га виде као средство које лимитира слободу индивидуе да дизајнира властити живот сопственим личним, социјалним и емоционалним жељама и потребама. С једне стране, хегемоне родне улоге се препознају као имагинарни социјални стандард друштвено прихватаљивог родног понашања и праксе, а с друге, као „негативни стандард“, у коме се различите субверзивне праксе рефлектују и огледају.²

Однос рода и религиозности

У многим друштвима влада уверење да су жене религиозније од мушкараца. У току седамдесетих година XX века, под утицајем феминистичке критике у антропологији, истраживања су била фокусирана искључиво на жене и њихова искуства маргинализације и потчињености у религијама. Концепт пола/рода, прихваћен и развијан у друштвеним наукама и хуманистичким дисциплинама, тешко је продирао у студије религије и феминистичку теологију.

Да би се приближио концепт пола/рода, треба рећи да је пол једно од основних обележја човека. „Пол се односи на биолошке разлике између жена и мушкараца, али и на генетичке и ендокринолошке карактеристике. Оне су углавном трајне и универзалне. Род представља социјалну организацију полних разлика, мада је у широкој употреби интернационализовани енглески израз *gender*.“³ Род је једна од најважнијих социјалних категорија и прва категорија према којој се јављају стереотипи. Сматра се да деца разликују

2 И. Јарић, „Реконфигурација хегемоних модела (мушких и женских) родних улога у процесу трансформације српског друштва“, у зборнику: *Филозофија и дрштво*, бр. 2, Универзитет у Београду – Институт друштвених наука – Центар за филозофију и друштвену теорију, Београд, 176.

3 Н. Бркић, М. Несторовић, „Полне предрасуде младих: шта се заиста променило?“, *Педагошка стварност*, LVII/3-4, Нови Сад, 2011, 313.

ову социјалну категорију већ са девет месеци. За разлику од пола, где се биолошке разлике подразумевају, родне улоге су базирани на претпостављеним разликама између мушкараца и жена, на симболичким конструкцијама. Род је друштвена, а не биолошка категорија, па је самим тим променљива. На који начин једно друштво види улогу жене и мушкарца и шта од сваког од њих очекује, зависи од низа фактора: културних, политичких, економских, друштвених и религиозних. На њих подједнако утичу и обичаји, право, класна и етничка припадност, као и предрасуде раширене у датом друштву. Родна неравноправност значи неједнак статус и неједнаке шансе жена и мушкараца да остваре своје потенцијале. Постоје различита очекивања од дечака и девојчица (жена и мушкараца) у погледу дужности, обавеза, права, осећања, ставова, вредности, когнитивног реаговања и карактеристика личности.

Приступи по којима се разлике у религиозности тумаче као последица *њприродних*, биолошких разлика између мушкараца и жена нису карактеристични само за теолошка тумачења, већ и есенцијалистички приступ у многим наукама: социобиологији, психологији, социологији. Есенцијализам подразумева да људско искуство, мисли, осећања и понашање зависе од *суштинске љприроде*, те да између мушкараца и жена постоје онтолошке разлике у психолошким особинама, способностима и понашању. Жене су интуитивне, емотивне, емпатичне, брижне, док су мушкарци рационални, агресивни, независни. Они су окренути интелектуалним занимањима и спорту, док су жене више склоне занимањима везаним за културу, уметност, бригу о другима кроз занимања као што су учитељице, неговатељице, медицинске сестре, васпитачице и друга. Жене су више везане за духовне вредности и у том смислу се у есенцијалистичким тумачењима родних разлика у религиозности тврди да религија више одговара суштинској природи жена. Наиме, оне су још у детињству научене да буду послушне, нежне, да зависе од других и брину о другима, и да на тај начин развијају предиспозиције за религијске вредности. Мушкарци су због своје хормонске структуре склонији агресивности и доминацији, што су показивали још од времена ловачке привреде па до савремених софистицираних оружја. Ребека Солнит сматра да су „жене својом биолошком конституцијом погодне за рађање и васпитање деце. Због тога треба да остану везане за кућу. То је једна од претпоставки о улогама која има за циљ да жену смести у приватну сферу и да је изолује од јавног живота. Такав положај жене у кући има двоструко значење: са једне стране, место жене је у кући где се бави подизањем и бригом о деци, док мушкарац за себе узима привилегију да дуже и чешће борави изван породице.“⁴ Солнит даље истиче да се „жена у неким теоријама одређује

4 Р. Солнит, „Шетња после поноћи: жене, секс и јавни простори“ у: *Лујјалашииво – Историја ходања*, Геопоетика, Београд, 2010, 231.

као ближа природи, за разлику од мушкарца, који је везан за културу. Отуда следи универзалност подређености жена у свим познатим друштвима, што се објашњава тиме да се жена поистовећује са нечим што свака култура обезвређује, нечим што свака култура дефинише као да је нижег реда постојања, него што је она сама.⁵

У зборнику под називом *Религија и род*, Урсула Кинг упозорава да би „холистичка антропологија требало да конструкцију рода разматра на основу социјалних и културних конструкција мушкости и женскости и њиховог релационог односа.“⁶ Ипак, ствар не може бити спорна: евиденција о више распрострањеној религиозности међу женама у хришћанском културном кругу је огромна. Те разлике између жена и мушкараца нису увек радикалне, али су систематске у погледу постојања и односе се на све сегменте религиозности.

Сергеј Флере сматра да се различитост религиозности мушкараца и жена, дечака и девојчица састоји у „поимању монотеистичког Бога, који је за дечаке моћан и господар, а за жене лик од поверења, којем се изражава поверавање, са којим се бива у интимном контакту и дијалогу, као и то да се дечаци чешће моле за специфичне циљеве, да би добили специфичну угодност и одговор, а девојчицама је вредност сам дијалог с Богом, циљ им је сам контакт“.⁷

Психолошка објашњења произилазе из урођених психолошких разлика и ту наилазимо на неколико основних становишта. Једно од њих се заснива на *структури и цртама личности*. Овде је реч о појединим цртама личности које наводно доминирају код жена, а истовремено се налазе у органској вези са религиозношћу. Једно такво схватање јесте да је осећање кривице више распрострањено код жена, а религија је начин суочавања са ситуацијом кривице.⁸ Постоје и мишљења, недовољно научно аргументована, да већа религиозност произилази из женске анксиозности и страшљивости (више него код мушкараца). А мушка ниска религиозност проистиче из мушког авантуризма и склоности ка неизвесним, ризичним подухватима. У прилог овој тврдњи иде и становиште да су жене склоније зависности и подређивању него мушкарци.

Следеће становиште се заснива на претпоставци да постоје *женски и мушки тип личности*. Постоје црте личности које су карактеристичне за женски и мушки род, и за женску и мушку усмереност. Те црте су у случају женског типа личности: осећајност, радост, уживање у ласкању, нежност, лаковерност, љубав према деци, оданост, осећајност за потребе других, тих

5 *Исио*.

6 Л. Радуловић, „Феминизација ходочашћа у контексту ревитализације религије у Србији“, *Антиролологија*, бр. 10, св. 3, Београд, 2010, 43.

7 S. Flere, „Rod i religioznost“, *Sociologija*, sv. XLIV, br. 3, Maribor, 256.

8 *Исио*, 258.

говор, разумевајућ карактер. Насупрот томе, мушки карактер би укључивао: агресивност, амбициозност, аналитичност, наметљивост, спортски карактер, доминантност, независност, индивидуализам, мужевност, самопоуздање, спремност на ризиковање.⁹

Постоји становиште које се заснива на посматрању *разлика у моралном развоју*. Неки аутори говоре о разликама у ступњевима моралног развоја мушкараца и жена, тако да се женски морални развој завршава у бризи за друге и у настојању да се повеже с другима, настојању да разуме друге, што би могло да доводи до више религиозности. Поред поменутих, постоји и неколико социолошких становишта по питању односа између рода и религиозности:

- *„диференцијална социјализација* – несумњиво је да постоје разлике у начину васпитања дечака и девојчица – то су разлике у општим очекивањима и усмерењима дечака и девојчица. Од дечака се очекује специфично остварење циљева и аналитичност, а од девојчица спремност ка разумевању опште ситуације, помирљивост и усађивање става подређености. Управо та подређеност је карактеристична за преовлађујућу хришћанску религиозност. Такође, постоје разлике и у самом верском васпитању – наводно се од девојчица очекује више верског понашања и став него од дечака;
- *друшћивени њоложај* – жене и мушкарци немају једнаке друштвене улоге и улога жене је по поравилу увек ниже вреднована од мушке. Такође, социолози сматрају да одсуство запослености жена доводи до друштвене изолације коју оне компензују религиозношћу. Такође, у компоненте друштвеног положаја жена не улази само запосленост или незапосленост, већ и радно место или занимање, имовински положај итд;
- *улоја жена у рађању и нези* – жене врше занимања везана за негу деце и осталих. Оне то још раде и у својој свакодневици, пролазећи кроз искуство рађања и тиме су чешће и у додиру са смрћу. Суочавање са тим је могуће и много је лакше ако се верује у Бога и његову вољу. И код других људи, других занимања, код којих долази до суочавања са смрћу, религиозност је већа.¹⁰

За улогу цркве је карактеристично да је она одувек тежила да учврсти патријархални систем кроз све сфере живота: породицу, сексуално понашање, обреде итд. Патријархални односи подразумевају неравноправне

9 *Исџо*, 260

10 *Исџо*, 262.

односе између полова, а то подржавају и разни црквени и друштвени закони. У модерној држави је дошло до еманципације жена. Многи религиозни људи су били увређени и иритирани новим положајем жене, а и данас су. Чак и у библијској причи о постању света говори се да је Бог створио свет, где је Он симболично мужеван, а природа коју је створио женствена; жена је створена од ребра мушкарца, а сви апостоли су мушког рода. Човек је и у овом случају између Бога и природе, јер му је дата доминација над природом (женом).¹¹ На основу модела сакралних празника као што су Божић и слава, може се говорити „о моћном идеолошком средству које се користи за умањивање значаја жена у народној религији, мада је женама дата предност у ритуалима животног циклуса – свадби, рођењу и смрти.“¹² Истраживачи такође тврде да жене постају мајке својом природом, а очеви својим избором, јер они обезбеђују и чувају мајку своје деце.

Истраживачи Де Ваус и Мекалистер су дошли до закључка да се разлике у религиозности смањују проласком кроз различите фазе животног циклуса и да репродуктивна функција и одгајање деце не утиче битно на степен религиозности жена. „Истраживања су показала да је, међутим, најзначајнији фактор ангажованост жена као радне снаге, о чему су добили веома занимљиве податке.“¹³ Наиме, жене које су запослене пуно радно време мање су религиозне од домаћица, оне истовремено мање посећују цркву од запослених мушкараца; незапослене жене су религиозније и од незапослених мушкараца и од запослених жена, док су незапослени мушкарци најмање религиозни од свих. На питање зашто запосленост жена утиче на религијску оријентацију, аутори нуде два спекулативна одговора. По првом, ангажовање на послу обезбеђује замену за социопсихолошке користи које појединац налази у религији, истовремено обезбеђује и одређене вредности, друштвене односе и идентитете. Наиме, за друштво које високо вреднује људе у складу с тим да ли су запослени, запосленост може бити важан извор идентитета, док је религија мање значајна и ирелевантна. Други одговор је да се потчињене групе често идентификују с доминантном групом и прихватају њихове вредности из конформизма.

Родни аспекти религиозности су свакако веома комплексни и свака потреба да се квантификује истраживање довешће нас до констатације да се жене чешће моле, посте, одлазе у цркву и да су боље у низу других индикатора религиозности, али то нам ништа не говори о њиховом религијском искуству и мотивацији. До њих је тешко, али не и немогуће доћи, а неки одговори ове велике слагалице нису тако лако мерљиви.

11 S. Yanagisako, C. Delaney, *Naturalising power*, Routledge, London, 117.

12 Л. Радуловић, „Феминизација ходочашћа у контексту ревитализације религије у Србији“ 135.

13 *Исцо*, 44.

Разматрајући родни аспект религиозности, Франсис такође истиче да „одсуство запослености жена доводи до сужавања социјалног контакта, друштвене изолације, која се компензира религиозношћу: он анализира само запосленост жена и мушкараца и утврђује да су жене и даље религиозније, ако се религиозност контролише запосленошћу.“¹⁴ Према истраживању де Вауса у САД, на које се Франсис позива, истина, запослене жене су мање религиозне од незапослених (што је у складу са претпоставком, али по Франсису недовољно за потврду хипотезе), а уз то су незапослени мушкарци религиознији од запослених. Он наводи да је могуће да се религиозне жене више опредељују за традиционалну улогу домаћице, дакле, да је економска активност последица, а не узрок религиозности.

Да жене чешће доживљавају религијска искуства, потврђено је у многим истраживањима, вршеним на великим узорцима испитаника. Тако, на пример, истраживања у Хрватској показују „да су жене вишег образовања мање религиозне у односу на мушкарце нижег образовања (64,6%: 71,5%), проценат уверених атеисткиња (12,5%) је знатно већи од процента уверених атеиста (3,6%), док је проценат религиозних високообразованих жена приближан проценту високообразованих мушкараца (64,6%:62,5%)“.¹⁵

Однос рода и религиозности код грађана Србије

Родне разлике, посматране у контексту патријархалне културе и положаја у друштвеној структури, пре свега у подели улога у породици, битно утичу и на већу религиозност жена. Такође, по подели посла сматра се да је за религијску праксу задужена жена. Уместо чланова својих породица или у њихово име, жене се моле, посте, одлазе у цркву на литургије.

„У Србији се мушкарац вреднује као ратник, патриота, који је притом и религиозан, јер изједначава национални идентитет са религијским, његово пословање је ратовање, да штити државу, отаџбину, нацију, дом и породицу. Жена је пак мајка, верна супруга, њен задатак је да рађа како би сачувала нацију тим што је одговорна за репродукцију, да чува дом и породицу и брине о здрављу њених чланова“.¹⁶

Управо из свих ових разлога, она се окреће Богу и цркви. У овим ставовима је могуће препознати висок степен предрасуда који је присутан код нашег становништва. Под предрасудама се у социјалној психологији подразумева

14 *Исио*.

15 *Исио*, 41.

16 *Исио*, 46.

врста ставова према различитим објектима, код којих је очигледан недостатак оправданости, код којих постоји логичка неоснованост, а праћени су интензивним емоцијама, отпорни су према мењању и упорно се одржавају.

Већа религиозност жена, која се често прихвата као антрополошка и социолошка универзалија у хришћанству, и поред бројних преиспитивања не обећава неко универзално објашњење. У контексту приметне ревитализације религије у Србији у последњих двадесетак година, намеће се и потреба за преиспитивањем проблема: да ли су и зашто у *првим редовима* повратника вери управо жене? Истраживања групе верника у Књажевцу показују „да су жене бројније вернице, ревосније у религијским активностима, да су учествовале у великом броју поклоничких путовања, као и да је већина имала визије и указања.“¹⁷ Довољан је само летимичан поглед на редове испред многих манастира и цркава у Србији, нарочито у време верских празника, да нам не буду неопходна квантитативна истраживања која би то потврдила. Ова чињеница је у складу с многобројним истраживањима у области друштвених наука и хуманистичких дисциплина која се баве питањем веће религиозности жена у хришћанству. При томе, „већина истраживања узима у обзир класичне индикаторе религиозности на основу којих се жене самоидентификују као религиозне у већој мери него мушкарци, више су посвећене вери, чешће одлазе у цркву, чешће се моле, испуњавају религиозне дужности као што су пост и причешће.“¹⁸

Међутим, теже је говорити о већој религиозности жена ако нисмо узели у обзир и друштвене разлике, разлике у степену образовања, брачном статусу, старосној доби, занимању, и друге факторе. У Србији се уочава да су жене вишег образовања мање религиозне у односу на мушкарце нижег образовања. При томе је проценат уверених атеисткиња знатно већи од проценат уверених атеиста, док је проценат религиозних високообразованих жена приближан проценту високообразованих мушкараца.

Развој религијског идентитета у односу на род код избеглица са Косова и Метохије

Током 2012. године спровела сам квантитативно истраживање, чији је циљ био да се стекне увид у то како избеглице са Косова и Метохије свој религијски идентитет развијају у односу на род. Интервјуи су лично вођени, на основу структурираног упитника. Величина узорка је 20 испитаника. Полна структура испитаника је избалансирана – мушкарци су чинили 55% узорка, а жене 45%.

17 *Исио.*

18 *Исио.*

Резултати анкете, спроведене на територији Београда од 5 до 10. новембра 2012. године

.Прво питање које је постављено било је везано за веровање у Бога. Велика већина анкетираних је одговорила да верује, при чему се одговори жена разликују од одговора мушкараца у том смислу да су жене давале опширније одговоре. Типичан *женски* одговор је гласио: „Верујем од малена. Од малена сам ишла у цркву“, док би мушкарци одговарали са: „Верујем у Бога“.

На питање како замишљају Бога и шта их наводи на помисао да Бог постоји, одговори су били слични. Наиме, већина испитаника има представу Бога „у људском облику“, као „човека са брадом“, што одговара хришћанској (библијској) представи. Потврду Божије егзистенције жене су налазиле у услышеним молитвама у вези са здрављем чланова породице („Пала сам, сломила сам ногу, оперисала је два пута и молила сам се Богу: ‘Дај, Боже, да останем здрава, да могу да ходам’; и Бог ми је помогао“), док је значајан број мушкараца према постојању Бога имао амбивалентан став, који је садржан у карактеристичном одговору једног испитаника: „Некад се питам да ли уопште Бог постоји, после свега што нам се десило“.

За истраживање је био од важности однос анкетираних према различитим објашњењима о постанку света и човека, тј. да ли прихватају теолошко објашњење да је Бог створио човека за седам дана, према сопственом лику. Већина је дала потврдан одговор и у овом случају се није могла уочити разлика везана за пол испитаника.

На питање ко је Исус Христос и да ли знају неку причу о њему (како је живео, зашто је распет, итд.), одговори су били уједначени у том смислу да су били у сагласности са црквеном (библијском) верзијом улоге Исуса Христа. За разлику од мушкараца, жене су показале више спремности да изнесу занимљиве детаље о њему, што упућује на закључак да су боље познавале религиозну тематику од мушкараца.

Следеће питање је гласило: „Да ли се молите Богу? Када, где и како то чините? Наведите неку молитву коју користите“. Већина је одговорила да се понекад помоли за здравље и да нема неку посебну молитву. Ипак, неколико жена се издвојило по томе што су имале своје личне молитве и што су их изговарале свакодневно. Карактеристичан је пример молитве који је навела једна жена средњих година (рођена 1957): „Молим се Богу тако што одем у цркву, запалим велику свећу, кажем: ‘Господе, помози нама свима’, набројим колико нас има у кући и свима запалим малу свећу за здравље“.

На питање које се односило на одласке у цркву и учесталост тих одлазака, већина је одговорила да иде у цркву када су празници и задушнице.

И овде се показало да су жене редовније и да иду најмање једном недељно (недељом), при чему су одласци учесталији код оних жена које су имале неки смртни случај у породици. Интересантан је одговор једне жене која је рекла да у цркви увек осети неки мир и кад год запали свећу, некако јој буде лакше. Може се рећи да се у овом одговору крије један од разлога због кога жене (али и многи мушкарци) одлазе у цркву.

Упитани о односу према црквеном венчању, већина је одговорила да се они нису венчали у цркви, јер то раније (у доба комунизма) није био обичај, јер се венчавало код матичара. Овде се препознаје утицај друштвене климе из периода социјализма, када је религија била потискивана (могло би се рећи да је била означена као државни непријатељ). Да је дошло до промене односа цркве и државе, показују жеље испитаника да се њихова деца венчају у цркви, при чему су жене биле снажнији заговорници те идеје од мушкараца.

О односу према религији говори и упражњавање поста. Већина анкетираних је одговорила да пости само на Велики петак и Бадњи дан. Издвојило се неколико жена које су постиле чешће, а та навика им датира још из детињства.

На питање да ли раде о великим верским празницима и недељом, одговори мушкараца и жена су се подударали, јер не раде за време празника, нити недељом, осим ако „не дај, Боже, заборавимо, или се не сетимо да је празник, па кренемо с послом, иначе избегавамо“.

Када је у питању слављење крсне славе, одговори се такође подударају, што је очекивано с обзиром на масован повратак традицији слављења овог специфичног српског обичаја.

Занимало нас је како испитаници гледају на улогу вере у савременом друштву, тј. да ли је вера у Бога потребна савременом човеку. Већина жена се сложила да је вера у Бога потребна, док су неки мушкарци наглашавали да не треба генерализовати одговор на то питање, јер је то лична ствар сваког појединца.

На крају је постављено питање шта сами испитаници мисле о томе ко је религиознији, мушкарци или жене. Овде није било разлике у одговорима, јер су сви сматрали да су жене религиозније и да више поштују верске празнике, док мушкараце то баш и не занима, односно да „немају они тај осећај“.

Закључак

Улога жене је, по правилу, у многим друштвима ниже вреднована. То је, истина, предмет промене и постоји јасна тенденција да се положај жена побољша. Данас се још суочавамо са јасним неједнакостима, али су истраживања

показала да неједнакости у друштвеном положају жена нису онај чинилац који производи разлике у опсегу и интензитету религиозности.

Јасно је да су родни аспекти религиозности су веома комплексни, а готово сва истраживања показују да се жене чешће моле, посте, одлазе у цркву. Све ово указује на велику повезаност између рода и религиозности. Та повезаност углавном показује већу религиозност код жена него код мушкараца. Такође, виши је степен религиозности код мање образованих људи, као и код људи који се баве занимањима у којима се суочавају са смрћу. Међутим, социолошки чиниоци који превасходно полазе од претпоставке да је религиозност нека врста компензације за неугодан друштвени положај као последицу нижег образовања, не могу објаснити ни разлике у религиозности мушкараца и жена, а још мање саму религиозност.

На основу истраживања спроведеног међу избегличком популацијом са Косова и Метохије, може се закључити да жене више поштују верске празнике од мушкараца, редовније одлазе у цркву и, уопште, више верују у Бога, са објашњењем да оне имају више времена за то. Објашњење за то што мушкарци мање пажње посвећују религији, избеглице налазе у томе што је већина мушкараца запослена, због чега су заузети и немају времена за размишљање о цркви и вери, док жене седе код куће и могу да поштују верске празнике (да не раде недељом, верским празницима, да се моле Богу, и слично). Резултати овог истраживања су у сагласности са истраживањима других аутора, која су представљена у раду, а која потврђују хипотезу да су жене у свим друштвима религиозније од мушкараца.

Литература

- Flere 2003: S. Flere, „Rod i religioznost“, *Sociologija*, sv. XLIV, br. 3, Maribor, 255–269.
- Yanagisako, Delaney 1995: S. Yanagisako, C. Delaney, *Naturalising power*, Routhledge, London.
- Биговић 2000: Р. Биговић, *Црква и друштво*, Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ, Београд.
- Благојевић 2003: М. Благојевић, „Религијске промене у постсоцијализму (компаративна анализа на примеру Југославије и Русије)“, необјављена докторска теза, одбрањена на Филозофском факултету у Београду.
- Бркић, Несторовић 2011: Н. Бркић, М. Несторовић, „Полне предрасуде младих: шта се заиста променило?“, *Педагошка стварност*, LVII/3-4, Нови Сад, 312–322.
- Јарић 2006: И. Јарић, „Реконфигурација хегемоних модела (мушких и женских) родних улога у процесу трансформације српског друштва“, у зборнику: *Филозофија и друштво*, бр. 2, Универзитет у Београду – Институт друштвених наука – Центар за филозофију и друштвену теорију, Београд, 175–190.

- Радуловић 2009: Л. Радуловић, *Пол, род и религија*, Српски генеалогски центар, Београд, 2009.
- Радуловић 2010: Л. Радуловић, „Феминизација ходочашћа у контексту ревитализације религије у Србији“, *Антропологија*, бр. 10, св. 3, Београд, 39–48.
- Солнит 2010: Р. Солнит, „Шетња после поноћи: жене, секс и јавни простори“ у: *Лулалашиво – Историја ходања*, Геопетика, Београд.
- <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/335402/Gradjani-Srbije-peti-u-Evropi-po-religioznosti>, [15. 3. 2013].

Milena ADAMOVIĆ

RELIGIOUS IDENTITY THROUGH GENDER ASPECT (In the example of refugees from Kosovo and Metohia)

Summary

The roles of women are, as per the rule, in many societies downgraded. This is to be the subject of change, and there is a clear tendency this position to be improved. Nevertheless, today we are facing clear inequalities. On the other hand, researches have shown that inequalities in the social position of women are not to be the fact producing differences in the scope and intensity of religiousness.

It is clear gender aspects of religiousness are very complex, and almost all researches show women are more frequently prone to pray, fast and going to the church. The above mentioned shows the great connection between gender and religiousness, and that woman are more religious than men. Also, there is greater degree of religiousness with less educated people and vice versa, and with people dealing with occupations which are facing death. Nevertheless, sociologic facts starting from the hypothesis religiousness is to be some kind of compensation for uneasy social position, lower education, are able to explain neither differences in religiousness with men and women, let alone the religiousness itself.

Based on the research conducted among refugee population from Kosovo and Metohia, it can be concluded women observe religious holidays more than men, more regularly go to the church, and generally more believe in God under the pretext they have more time for that. The explanation of the reasons why men pay less attention to religion the refugees find in the fact the majority of men is employed due to which they are busy and do not have a lot of time to think about church and faith, while women are sitting at home and can observe religious holidays (not to work on Sunday, during religious holidays, they say prayers to God ...).

The results of this research are in accordance with the ones of other authors represented in this paper, and which confirm the hypothesis women are in all societies more religious than men.

Key words: gender, religiousness, religious identity, refugees from Kosovo and Metohia.